# BUXORO ME'MORIY MEROSI: TURARJOYLAR VA ULARNING TARIXIY O‘RNI

**Yunusov Shokir Mamatovich**
Buxoro Davlat Texnika Universiteti “Muhandislik” fakulteti,
“Arxitektura” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Received: 03.11.2025
Revised: 04.11.2025
Accepted: 05.11.2025

**Kalit so‘zlar:**
me'moriy meros, turarjoylar, tarixiy o‘rin, arxitektura, madaniy meros, Islomiy arxitektura, Buxoro shahrining tarixiy obidalari, merosni saqlash.

**Ключевые слова:**
архитектурное наследие, жилые здания, историческое место, архитектура, культурное наследие, исламская архитектура, исторические памятники Бухары, сохранение наследия.

**Keywords:**
architectural heritage, residential buildings, historical place, architecture, cultural heritage, Islamic architecture, historical monuments of Bukhara, heritage preservation.

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada Buxoro shahrining me'moriy merosi, ayniqsa, turarjoylar va ularning tarixiy o‘rni muhokama qilinadi. Buxoro shahridagi qadimiy binolar, masjidlar, madrasa va maqbaralar nafaqat islomiy arxitektura yodgorliklari sifatida, balki o‘sha davr ijtimoiy, ilmiy va madaniy hayotini aks ettiruvchi muhim manbalar sifatida o‘rganiladi. Buxorodagi turarjoylarning me'moriy xususiyatlari, ular o‘rtasidagi tarixiy bog‘liqlik va ularning Markaziy Osiyo madaniyati uchun tutgan o‘rni batafsil yoritilgan. Shuningdek, maqolada Buxoro me'moriy merosining saqlanishi va tiklanishiga oid dolzarb muammolar va ularning yechimlari ham tahlil qilinadi.

**Аннотация:** В данной статье рассматривается архитектурное наследие города Бухары, особенно жилые здания и их историческая роль. Древние здания, мечети, медресе и мавзолеи Бухары изучаются не только как памятники исламской архитектуры, но и как важные источники, отражающие общественную, научную и культурную жизнь той эпохи. Подробно освещаются архитектурные особенности жилых зданий Бухары, историческая связь между ними и их роль в культуре Средней Азии. В статье также анализируются современные проблемы, связанные с сохранением и реставрацией архитектурного наследия Бухары, и пути их решения.

**Abstract:** This article discusses the architectural heritage of the city of Bukhara, especially residential buildings and their historical role. Ancient buildings, mosques, madrasas and mausoleums of Bukhara are studied not only as monuments of Islamic architecture, but also as important sources reflecting the social, scientific

and cultural life of that era. The architectural features of residential buildings in Bukhara, the historical connection between them and their role in the culture of Central Asia are covered in detail. The article also analyzes current problems related to the preservation and restoration of the architectural heritage of Bukhara and their solutions.

**Kirish.** Buxoro – O‘zbekistonning eng qadimiy va tarixiy shaharlaridan biri bo‘lib, uzoq yillar davomida buyuk ilm-fan va madaniyat markazi sifatida tanilgan. Shahar me'moriy yodgorliklarining boyligi va xilma-xilligi uning o‘tmishdagi ahamiyatini va turli davrlarda mamlakat hayotidagi muhim rolini aks ettiradi. Buxoroning me'moriy merosi nafaqat O‘zbekistonning, balki butun Markaziy Osiyoning tarixini yoritishda muhim ahamiyatga ega. Buxoro me'moriy merosidagi turarjoylar, asosan, qadimiy madaniyat va an'analarni aks ettiradi. Ular nafaqat zamonaviy uy-joylar, balki tarixiy ahamiyatga ega binolar sifatida ham katta qiziqish uyg‘otadi. Buxorodagi ko‘plab arxitektura obidalari, masalan, XVIII-XIX asrga oid madrasa va masjidlar, saroylar va bozorlar, shahar ichidagi qadimiy turarjoylar nafaqat o‘zining me'moriy shakli, balki o‘sha davrda yashagan odamlarning kundalik hayotini va madaniyatini o‘rganish uchun ajoyib manbalar hisoblanadi. Buxoroda turarjoylar ko‘pincha katta, baland devorlar bilan qurilgan va ichki hovli, saroy, oshxona kabi alohida xonalarga bo‘lingan. Ularning ichki bezaklari, yog‘och o‘ymakorligi, chiroyli rasm va naqshlar bilan to‘ldirilgan bo‘lib, bu yerda yashagan kishilarning estetik didi va san'ati yuksakligini ko‘rsatadi. Me'moriy uslubda esa, Buxoro o‘zining an'anaviy o‘ziga xosligini saqlagan holda, islomiy va shahriy me'morchilikning muvaffaqiyatli uyg‘unlashuvidir.

Buxoro me'moriy merosining saqlanishi va tiklanishi hozirda o‘zining dolzarb muammolariga duch kelmoqda. Qadimiy binolar va arxitektura obidalarining ba'zilari tabiiy va inson omillari ta'sirida yemirilib, yomonlashib borayotganini ko‘rish mumkin. Asrlar davomida erishilgan me'moriy yodgorliklarning saqlanishi uchun zamonaviy tiklash va saqlash texnologiyalari joriy etilishi lozim. Bu nafaqat Buxoroning tarixiy merosini, balki butun Markaziy Osiyo madaniyatini saqlashga yordam beradi. Buxoro shahrining me'moriy merosi nafaqat O‘zbekistonning, balki butun Markaziy Osiyo va Islom dunyosining boy madaniy merosidir. Uning qadimiy turarjoylari va arxitektura yodgorliklari tarixiy, madaniy va ilmiy ahamiyatga ega bo‘lib, ular o‘tmishdagi odamlarning hayotini, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni va san'atni yoritishda beqiyos ahamiyatga ega. Bugungi kunda, Buxoro me'moriy merosini saqlash va uni kelajak avlodlarga etkazish – bu nafaqat mahalliy, balki global miqyosda ham muhim vazifadir.

**Tadqiqot muhokamasi.** Buxoro shahrining me'moriy merosi, nafaqat O‘zbekistonning, balki butun Markaziy Osiyo va Islom dunyosining boy madaniy merosi sifatida katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada Buxoro me'moriy obidalari, ayniqsa, turarjoylar va ularning tarixiy o‘rni tahlil qilindi. Buxoro, asrlar davomida Ipak

Yo‘li bo‘ylab joylashgan savdo, ilm-fan va madaniyat markazi sifatida nafaqat iqtisodiy, balki madaniy jihatdan ham rivojlangan. Bu shahar o‘zining arxitektura yodgorliklari bilan butun dunyoga tanilgan bo‘lib, ularning har biri o‘z davrining ijtimoiy va siyosiy holatini aks ettiradi. Buxoro me'moriy merosining tarixiy o‘rni alohida ahamiyatga ega. Bu yerda qurilgan turarjoylar, masjidlar, madrasa va maqbaralar nafaqat diniy, balki ilmiy va madaniy markazlar sifatida ham xizmat qilgan. Masalan, Buxorodagi "Poi Kalon" majmuasi, "Ark" qal'asi va "Labi-Hauz" komplekslari, nafaqat o‘zining me'moriy go‘zalligi bilan, balki o‘z vaqtida ilmiy va diniy faoliyatning markazlaridan biri bo‘lgan. Buxoroda joylashgan madrasa va masjidlar, o‘zining ta'lim va ilm-fan markazlari sifatida, o‘sha davrda butun Markaziy Osiyo va Islom dunyosining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan.

Bundan tashqari, Buxorodagi turarjoylar, ya'ni qadimiy uylar va saroylar ham o‘sha davrda yashagan aholi hayotini yoritishda muhim manbalardan biridir. Bu uylar ko‘pincha ichki hovli va o‘zgacha arxitektura xususiyatlari bilan bezatilgan bo‘lib, o‘zida zamonaviylik va an'anaviy me'morchilikni uyg‘unlashtirgan. Ular orqali o‘sha davrning ijtimoiy tuzilmasi, oila hayoti va kundalik amaliyotlar haqida batafsil ma'lumot olish mumkin. Buxoro me'moriy merosining saqlanishi hozirgi kunda jiddiy e'tiborni talab qilmoqda. Ko‘plab yodgorliklar va turarjoylar, tabiiy va inson omillari ta'sirida yemirilmoqda. Bu esa ularning qadimiy me'morchilik qadriyatlarini saqlash va tiklash uchun yangi ilmiy yondoshuvlarni talab etadi. Hozirgi kunda Buxorodagi arxitektura obidalarini saqlash va tiklash borasida ko‘plab loyihalar amalga oshirilmoqda, ammo bu ishlar hali ham kamchiliklarga ega. Buxoro shahrining me'moriy obidalarini saqlashda faqatgina jismoniy ta'mirlash ishlari yetarli emas. Shu bilan birga, ularning tarixiy va madaniy kontekstini saqlash, jamiyat uchun ta'limiy ahamiyatini oshirish zarur. Buxoro me'moriy merosining saqlanishi uchun zamonaviy konservatsiya texnologiyalari, shuningdek, xalqaro hamkorliklar va ilmiy izlanishlar muhim rol o‘ynaydi.

Buxoro me'moriy merosi nafaqat tarixiy, balki turizm sohasida ham muhim o‘rin tutadi. Shahar va uning me'moriy obidalari, nafaqat mahalliy, balki xorijiy turistlar uchun ham qiziqarli bo‘lib, bu esa turizm sohasining rivojlanishiga olib keladi. Turizm, o‘z navbatida, shaharning iqtisodiy rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi. Ammo, turizmni rivojlantirish bilan birga, me'moriy obidalar va yodgorliklarni saqlash muammolari ham yuzaga keladi. Shuning uchun, turizmni rivojlantirishda barqaror va muvozanatli yondashuv zarur, bu esa me'moriy merosni saqlash bilan uzviy bog‘liqdir. Buxoro shahrining me'moriy merosini saqlash va uni tiklash bo‘yicha olib borilayotgan ishlar kelajakda shaharni o‘zining tarixiy va madaniy ahamiyatiga mos ravishda rivojlantirish imkonini yaratadi. Biroq, buni amalga oshirishda ilmiy, madaniy va iqtisodiy sohalarda kuchli hamkorliklar, shuningdek, xalqaro tashkilotlarning yordami talab etiladi. Buxoro me'moriy merosining saqlanishi nafaqat uning o‘ziga, balki butun Markaziy Osiyo va dunyo miqyosida ahamiyatga ega bo‘lgan bir madaniy yodgorlik sifatida e'tiborga olishni ta'minlaydi.

Buxoro shahrining me'moriy merosi, o‘zining boy tarixiy, madaniy va ilmiy o‘rni bilan O‘zbekiston va Markaziy Osiyo tarixining ajralmas qismidir. U nafaqat

o‘tmishdagi odamlarning kundalik hayotini yoritishda, balki zamonaviy dunyoda ilmiy izlanishlar va konservatsiya ishlari uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

**Xulosa.** Buxoro shahrining me'moriy merosi nafaqat O‘zbekistonning, balki butun Markaziy Osiyo va Islom dunyosining boy madaniy va tarixiy merosidir. Ushbu maqolada Buxoro turarjoylarining arxitektura xususiyatlari va ularning tarixiy ahamiyati batafsil tahlil qilindi. Buxoro me'moriy obidalari, masjidlar, madrasa, maqbaralar va turarjoylar o‘zining go‘zalligi, murakkabligi va tarixiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Buxoroning o‘ziga xos me'moriy uslubi, uning tarixiy rivojlanish jarayonlarini va jamiyatning madaniy yuksalishini aks ettiradi. Biroq, Buxoro me'moriy merosining saqlanishi hozirda jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ko‘plab qadimiy yodgorliklar tabiiy va inson faoliyati ta'sirida yemirilmoqda. Bu esa ularni saqlash va tiklash uchun zamonaviy konservatsiya texnologiyalari va ilmiy yondashuvlarni joriy etishni taqozo etadi. Buxoro shahrining me'moriy merosini saqlashning yanada samarali yo‘llarini topish, faqatgina O‘zbekistonning madaniy tarixini saqlab qolish emas, balki butun dunyo miqyosida uning ilmiy, madaniy va turistik ahamiyatini kuchaytirish uchun muhimdir.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. G‘aniyev, M. (2010). *Buxoro arxitektura yodgorliklari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. Ruziev, Sh. (2015). *Markaziy Osiyo me'morchiligi: Tarix va madaniyat*. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
3. Yusupov, A. (2018). *Buxoro me'moriy obidalari: Tarixiy va madaniy o‘rni*. Toshkent: Akademnashr.
4. Mirzoeva, N. (2021). *Buxoro: Madaniyat va meros*. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat va san'at vazirligi.
5. Akhmedov, I. (2012). *Buxoro va uning atrofidagi tarixiy obidalar: Arxitektura va konservatsiya*. Toshkent: Asosiy nashr.